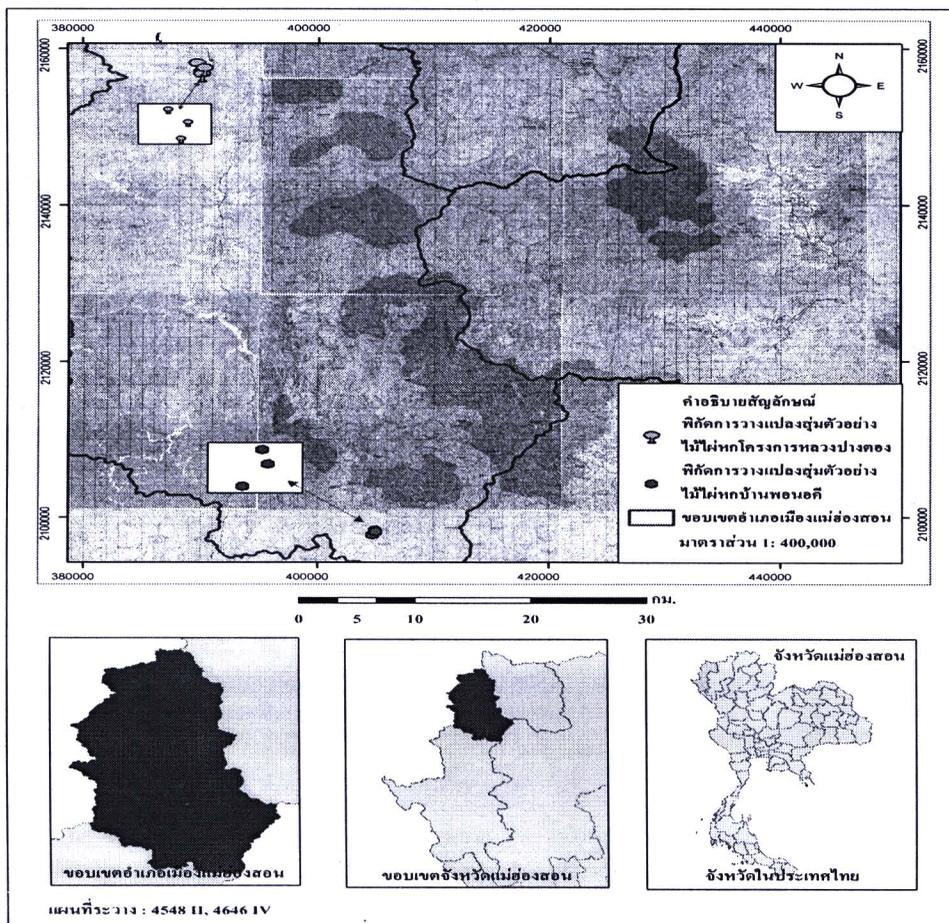

บทที่ 4
บริบทพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาไฟหกครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษานิวเคลียสของไฟหกในพื้นที่สองพื้นที่ไฟหกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในเขตโครงการตามพระราชดำริปางตอง(ห้วยมะเขือส้ม) ตำบลหมอกจำแป้ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และไฟหกที่มีการปลูกขึ้นเองโดยชุมชนหมู่บ้านพอนอติ ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่มา : ศูนย์จัดการต้นน้ำที่ 4 สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 (เชียงใหม่)

ภาพที่ 4.1 ตำแหน่งการวางแปลงไฟหกบ้านพอนอติ และ โครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม) จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.1 บริบทชุมชนหมู่บ้านพอนอติ

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนและการตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนบ้านพอนอติ หมู่ที่ 9 ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยง ซึ่งอพยพโยกย้ายมาจากพื้นที่ใดไม่ปรากฏหลักฐาน เพียงแต่มีคำบอกเล่าต่อกันมาว่าอพยพย้ายถิ่นฐาน อันเนื่องมาจากการเกิดโรคระบาดขึ้นที่หมู่บ้านเดิม และมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงได้ย้ายถิ่นฐานมาทำกิน ณ.ชุมชนแห่งนี้เป็นระยะเวลากว่า 80 ปีแล้ว

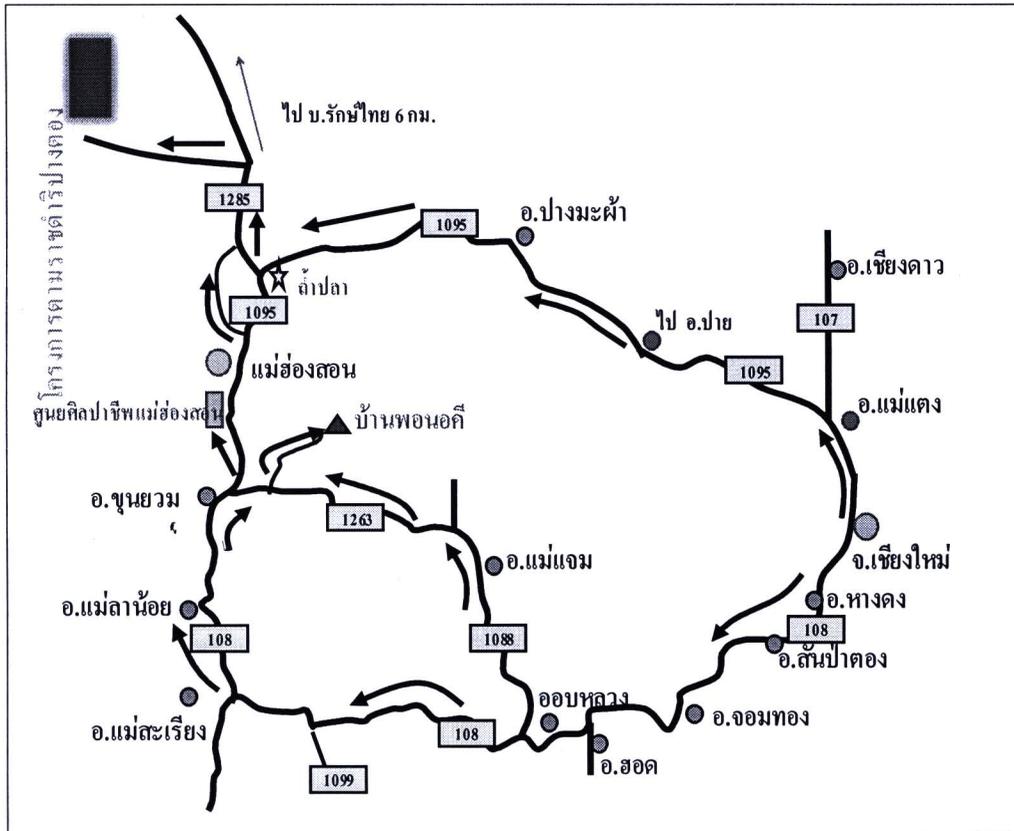
ประวัติความเป็นมาดั้งเดิมของชนเผ่ากระเหรี่ยง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง เดิมอาศัยอยู่แถบบริเวณต้นแม่น้ำสาละวินของพม่า ต่อมาได้อพยพเข้าสู่ประเทศพม่าและไทย มีภาษาพูดเป็นของตนเองคือภาษากระเหรี่ยง จัดอยู่ในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต ชาวกระเหรี่ยงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวหลายอย่าง นอกเหนือจากภาษาพูดแล้ว ยังมีการแต่งกาย ศิลปะการแสดง และประเพณีต่างๆ ปัจจุบันมีชาวกระเหรี่ยงในประเทศพม่าประมาณ 7 ล้านคน และในไทยประมาณ 4 แสนคน

คำว่า กระเหรี่ยง นั้น บางท่านถือว่าเป็นคำไม่เหมาะสม เป็นการเรียกด้วยความดูถูก แต่ชาวกระเหรี่ยงในบางชุมชน ก็แนะนำตัวเองว่า กระเหรี่ยง มิได้เห็นเป็นคำไม่เหมาะสมหรือดูถูก ทั้งนี้ความรู้สึกดังกล่าวยังขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้เรียกด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ “กระเหรี่ยง” คนล้านนาและคนทางภาคตะวันตกมักเรียกกระเหรี่ยงว่า “ยาง” พม่าเรียกพวกนี้ว่า “กะยิ่น” ฝรั่งเศสเรียกว่า “กะเรน” (บางที่เขียนว่า กะเร็น) แต่พม่าออกเสียง ร เป็น ย แต่คำว่า กระเหรี่ยง กะเรน หรือกะยิ่น ก็เป็นคำที่พวกเขาไม่ชอบนัก สังกัดได้จากเมื่อครั้งพม่าได้รับเอกราช พวกเขาได้ตั้งชื่อรัฐของตนเองว่า “กะยา” แปลว่า “คน” (จิตร ภูมิศักดิ์, 2544: 279-280) อย่างไรก็ตาม เรื่องของชื่อเรียก “กระเหรี่ยง” นี้ยังเป็นปัญหาไม่เป็นที่ยุติ หลายคนในปัจจุบันเข้าใจว่าชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ไม่สมควรจะเรียกว่า “กระเหรี่ยง” อีกต่อไป เพราะมีความหมายไปเชิงดูถูก โดยสมควรให้เรียกว่า “ปกากะญอ” แทน “กระเหรี่ยง” และกลุ่มชาติพันธุ์ที่เดิมนักมานุษยวิทยาเห็นว่าควรจัดอยู่ในกลุ่มของกระเหรี่ยงกลับไม่ได้เรียกตัวเองว่ากระเหรี่ยงแต่อย่างใด กลับเรียกเป็นชื่ออื่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่ากระเหรี่ยงมีหลายกลุ่มแตกต่างกันไป กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ๆ มี ปกากะญอ (สกอว์) โพล่ง (โป้ว) ตองสู (ปะโอ) และบะแก (บะเว)

4.1.2 ที่ตั้งอาณาเขตและการคมนาคม

ทิศเหนือ	ติดต่อบ้านห้วยหมากกลาง
ใต้	ติดต่อบ้านหัวห้วยแม่สุรินทร์
ตะวันออก	ติดต่อบ้านใหม่ห้วยห้วย
ตะวันตก	ติดต่อบ้านขอมืออติ

บ้านพอนอกี ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พิกัดตามแผนที่กรมแผนที่ทหาร 1: 50,000 พิกัด 403487, 2095349 การคมนาคมเข้าสู่หมู่บ้านพอนอกี สามารถเดินทางจากเชียงใหม่สามารถเดินทางได้ 3 เส้นทางคือ มีดังนี้โดยใช้ทางหลวงหมายเลข 108 ผ่าน อ.หางดง, อ.สันป่าตอง, อ.จอมทอง, อ.ฮอด จ.เชียงใหม่และเข้าเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยผ่าน อ.แม่สะเรียง, อ.แม่ลาน้อยและ อ.ขุนยวม รวมระยะทางประมาณ 292 กิโลเมตรและเลี้ยวขวาไปเส้นทางหลวงหมายเลข 1263 ประมาณ 17 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปทางคอยแม่อุคอ ทุ่งบัวตอง น้ำตกแม่สุรินทร์ บ้านพอนอกี รวมระยะทางประมาณ 53 กิโลเมตร เส้นทางที่สองคือใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 108 เหมือนเส้นทางแรก แต่พอถึงบ้านออบหลวงจะเลี้ยวซ้ายตรงไปทางหลวงหมายเลข 1088 เส้นทางนี้จะมีระยะทางใกล้กว่าเส้นทางแรกโดยผ่านอ.แม่แจ่ม และเลี้ยวซ้ายที่หลักกิโลเมตรที่ 79 ใช้ทางหลวงหมายเลข 1263 ระยะทางประมาณ 23 กิโลเมตร จะถึงจุดตรวจของตำรวจร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ แล้วเลี้ยวขวาไปทางคอยแม่อุคอ และเส้นทางที่สามใช้ทางหลวงหมายเลข 107 ผ่านอ.แม่ริม, อ.แม่แตง แล้วเลี้ยวซ้ายไปทางหมายเลขทางหลวง 1095 ผ่านอ.ป่าเย็บ, อ.ปางมะผ้า, อ.เมือง และ กอนถึงอ.ขุนยวม เลี้ยวซ้ายไปทางหลวงหมายเลข 1263 ระยะทาง 17 กิโลเมตรถึงจุดตรวจของตำรวจร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้แล้วเลี้ยวซ้ายไปทางคอยแม่อุคอ ทุ่งบัวตอง น้ำตกแม่สุรินทร์ บ้านพอนอกี รวมระยะทางประมาณ 53 กิโลเมตร ดังภาพที่ 4.2

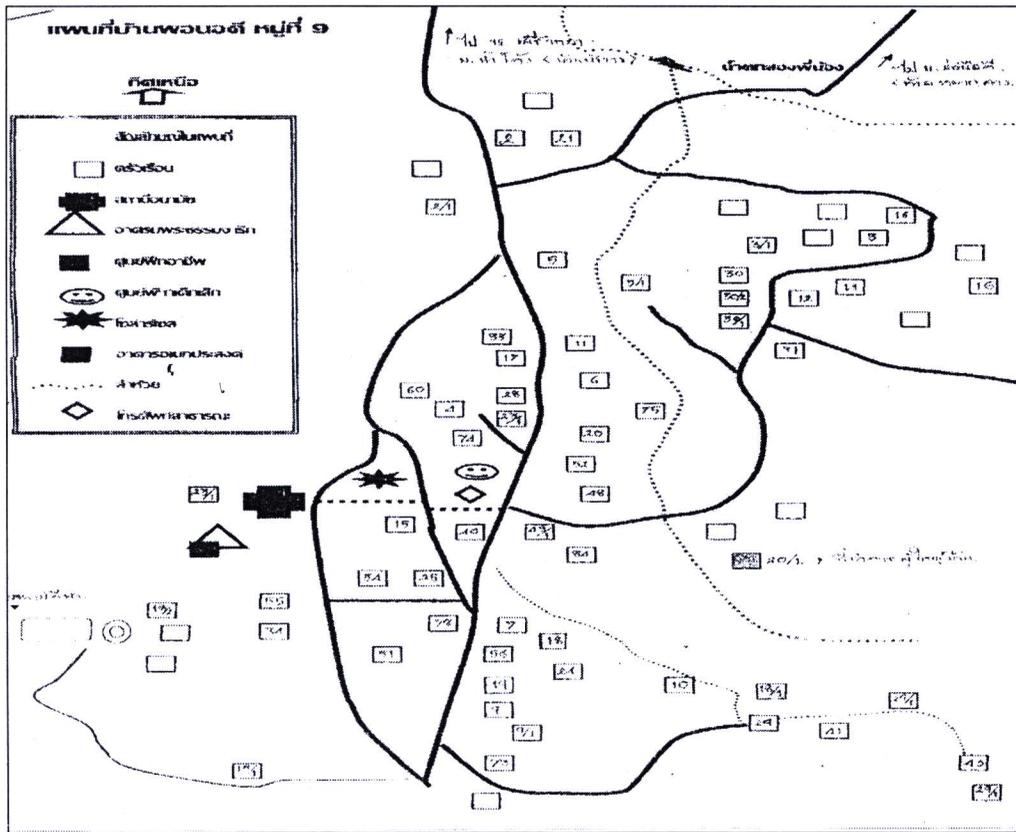
ที่มา: การเก็บข้อมูลภาพสนาม, 2550

ภาพที่ 4.2 แผนที่สังเขปทางเข้าหมู่บ้านพอนอคี

4.1.3 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านพอนอคี ตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มๆ กลุ่มละ 3 ถึง 4 ครอบครัว กระจายไปตามริมห้วยแม่สุรินทร์บริเวณพื้นที่ของบ้านพอนอคีจะสังเกตได้อย่างชัดเจน เนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านพอนอคีมีพื้นที่ป่าคั่นระหว่างหมู่บ้านแต่ละกลุ่มหมู่บ้านลักษณะการสร้างบ้านเรือนจะเลือกปลูกสร้างบ้านเรือนพื้นที่ค่อนข้างราบ แต่ถ้าเป็นบริเวณพื้นที่ที่ลาดเอียงก็จะมี การปรับพื้นที่ดินแต่อย่างใด ลักษณะ โครงสร้างบ้านเรือนจะก่อสร้างด้วยไม้และไผ่ทกเป็นส่วน ใหญ่ เป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นสูง ในอดีตหลังคาจะมุงด้วยใบตองเกี๊ยะ(ปาร์มค้อ)หรือใบตองดิ่ง(ใบ พลวง) แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะมุงด้วยกระเบื้องแผ่นลอน ภายในบ้านจะมีการแบ่งแยกส่วนพื้นที่ ใช้งานสอยเป็นสัดส่วนภายในตัวบ้านอย่างเหมาะสมกับการใช้งาน เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก และ ห้องครัวจะมีเหนือเตาไฟจะเข้าห้อยซึ่งเป็นไม้ไผ่สานขัดแตะเพื่อใช้ในการรมอาหารให้มีทานตลอด

ทั้งปี เช่น พริก กระเทียม หอมแดง และในฤดูหนาวจะใช้ประโยชน์โดยการสูบน้ำเพื่อสร้างความอบอุ่นแก่ร่างกาย

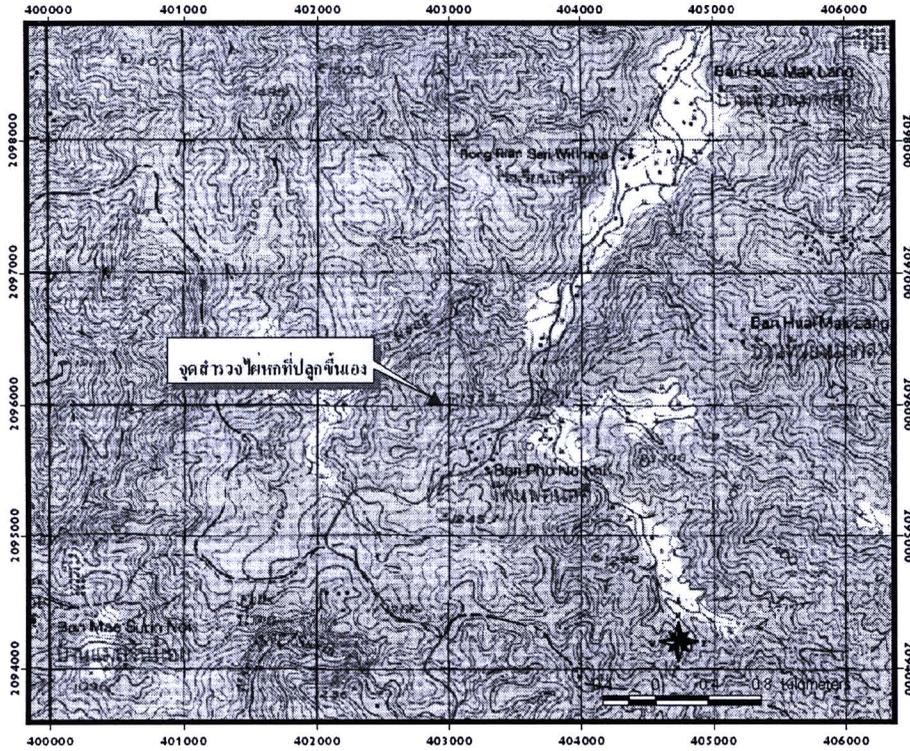
ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2550

ภาพที่ 4.3 แผนที่แสดงที่ตั้งของชุมชนและครัวเรือน

4.1.4 ลักษณะทางภูมิกายภาพ

บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนพอนอติ เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยน้ำแม่สุรินทร์ เป็นลุ่มน้ำขนาดเล็กสาขาของลุ่มน้ำแม่สะมาดซึ่งไหลลงแม่น้ำปาย และไหลลงสู่มแม่น้ำนานาชาติสาละวิน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและป่าไม้ที่มีค่า มีพื้นที่ประมาณ 1,980 ไร่ลักษณะเป็นเทือกเขาสูงและภูเขาสูงสลับซับซ้อน ทอดตัวยาวตามแนวทิศเหนือจดทิศใต้ ทิศตะวันออกจะเป็นภูเขาสูงชันลาดไปทางทิศตะวันตก มีภูเขาหินและหน้าผาสูงชันในลักษณะที่แตกต่างกันและคล้ายกันความสูงระดับน้ำทะเลประมาณ 1,014 เมตร เป็นหุบเขาแคบๆ ล้อมรอบด้วยเทือกเขาสูง มีพื้นที่ป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ประมาณ 70 % ของพื้นที่ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ และเป็นต้นกำเนิดของลำธารต่างๆ หลายสาย ลำน้ำส่วนใหญ่จะไหลจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ลำธารและลำน้ำที่สำคัญ

ได้แก่ ลำน้ำปาย ลำน้ำแม่สะมาด ห้วยปงกุน น้ำแม่สะกิด ห้วยม่อนตะแลง น้ำแม่ฮ่องสอน ห้วยโป่ง
น้ำแม่สุรินทร์ ห้วยนาอ่อน ห้วยเข็ย ห้วยอุคอน้อย และห้วยอุคอหลวง ซึ่งลำธารเหล่านี้ไหลลงสู่
แม่น้ำปายและแม่น้ำยม

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน จังหวัดเชียงใหม่, 2550

ภาพที่ 4.4 แผนที่ลักษณะภูมิประเทศและที่ตั้งแหล่งสำคัญในพื้นที่บ้านพอนอกี

สภาพภูมิอากาศบ้านพอนอกี ตั้งอยู่ในหุบเขาที่มีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปี มีอากาศเย็น
สบายตลอดปี โดยเฉพาะฤดูหนาวบนยอดเขาอากาศหนาวเย็นมาก ฤดูฝน ช่วงเดือนพฤษภาคมถึง
เดือนตุลาคม จะมีฝนตกชุกมาก ทำให้การเดินทางไม่สะดวก ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรวมตลอดปี 159.58
มิลลิเมตร ฤดูหนาว ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวเย็นมาก อุณหภูมิเฉลี่ย
ต่ำสุดในเดือนมกราคม 14 องศาเซลเซียส และฤดูร้อน ช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน จะมีอากาศร้อน
อบอ้าว อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน 32 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 24 องศา
เซลเซียส ฤดูหนาวและฤดูร้อนเป็นช่วงที่เหมาะสมแก่การเดินทางท่องเที่ยวมากที่สุด

4.1.5 ลักษณะทรัพยากรธรรมชาติ

1) ทรัพยากรดิน

ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ในที่ราบมีภูเขาล้อมรอบมีพื้นที่ลาดชัน 3 – พื้นที่ลาดชันกว่า 50 % ลักษณะและคุณสมบัติดินเป็นดินลิกมาก ดินบนเป็นดินร่วนหรือดินร่วนปนดินเหนียวสีน้ำตาลเข้มหรือสีน้ำตาลปนแดงเข้ม ปฏิกริยาของดินเป็นกรดแก่ถึงเป็นกรดเล็กน้อย (pH 5.5 – 6.5) ดินล่างเป็นดินเหนียวสีแดง ปฏิกริยาของดินเป็นกรดจัดถึงกรดเล็กน้อย (pH 5.5 – 7.0) เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ดินมีการระบายน้ำดี ลักษณะหินเป็นหินอุ้มน้ำชนิดแกรนิต (Gr) ประกอบด้วยหินแกรนิต หินแกรนิตโอโอไรต์และหินแกรนิตแทรกสลับกับหินไนซ์ บริเวณลำห้วยมีหินก้อนใหญ่กระจายอยู่ทั่วไปและจากข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน (2543) สำหรับดินชุมชนบ้านพอนอกเป็นกลุ่มชุดดินที่ 30 หรือ กลุ่มดินคอบุญ

2) ทรัพยากรน้ำ

บ้านพอนอกมีลำห้วยหลักที่ไหลผ่านกลางหมู่บ้านคือลำห้วยแม่สุรินทร์ ซึ่งเป็นลำห้วยย่อยของกลุ่มน้ำแม่สะมาด โดยมีลำห้วยย่อยไหลลงมาบรรจบหลายสายเช่น ห้วยเขี้ย ห้วยข้อมือคือ ห้วยห้วย เป็นต้น รวมกันไหลลงสู่แม่น้ำปาย สภาพลำห้วยแม่สุรินทร์มีน้ำไหลตลอดปี มีความยาวลำห้วยที่ไหลผ่านหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร ชุมชนได้ใช้ลำห้วยแม่สุรินทร์เป็นทั้งการบริโภค อุปโภค รวมไปถึงการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ น้ำที่นำมาใช้เป็นการใช้ระบบน้ำรินน้ำจากลำห้วยมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือน

3) ทรัพยากรป่าไม้

จากการศึกษาตามลักษณะภูมิประเทศและระดับความสูงจากน้ำทะเลสามารถสรุปชนิดป่าของหมู่บ้านพอนอก และศูนย์ฝึกศึกษาพระตำหนักปางตองแม่ฮ่องสอนมีสภาพพื้นที่ป่าไม้มีความแตกต่างกันและสามารถแบ่งลักษณะของทรัพยากรป่าไม้ได้ดังนี้คือ

- ป่าดิบเขา พบขึ้นเป็นแถบยาวไปตามแนวสันเขา หรือขึ้นปกคลุมอยู่เป็นหย่อมๆ ในระดับความสูงจากน้ำทะเล 800 เมตรขึ้นไป ชนิดของไม้ที่สำคัญได้แก่ กอแป้น กอใบเหลื่อม กอเดือย มะกอก ทะโล้ มะมุ่นดง ไก่แดง กล้วยฤาษี เหมือนคนตัวผู้ ไคร้มด ฯลฯ พืชพื้นล่างได้แก่ โชนใหญ่ กูดคอย ตองกง สาบหมา ยาแก้ เอ็นอ้าคอย หนาดเขา บัวตอง เป็นต้น สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในป่าประเภทนี้ได้แก่ เสือดำ ชะนิมือขาว ค่างแว่นถิ่นเหนือ เม่นใหญ่ บ่าง กระรอกดิน แก้มแดง อ้นใหญ่ นกหกเล็กปากแดง นกคัคคูมรกต นกพญาปากกว้างหางยาว นกพญาไฟแม่สะเรียง กิ้งก่าเขาเล็ก จิ้งเหลนเรียวยาวท้องเหลือง งูลายสาบคอแดง งูแม่ตะงาว กระต่า อึ่งกรายหนังป่น กบชะง่อนหินเมืองเหนือ ปาดตีนเหลือง ปาดแคระ ผีเสื้อหางติ่งเฮเลน ผีเสื้อหางมังกรขาว และผีเสื้อเหลืองหนามธรรมชาติ

- ป่าเบญจพรรณ พบขึ้นปกคลุมในพื้นที่ที่มีความลาดชันไม่สูงมากนักตามหุบเขาของร่องห้วยต่างๆ เช่น บริเวณหุบเขาของร่องห้วยแม่สะกิด ห้วยโป่งกาน ห้วยไม้ช้างหนามห้วยแม่จ่า ห้วยน้ำแม่สุรินทร์ เป็นต้น ในระดับความสูงจากน้ำทะเล 350-600 เมตร ชนิดของไม้และพืชพื้นล่างที่สำคัญ ได้แก่ เสลา สมอพิเภก ยมหอม มะแฟน ตะแบกเปลือกบาง มะเกลือ กระโดนสร้อยชิงชัน เปล้าหลวง หมีเหม็น เพกา ไม้ชางนวล ไม้บงคำ ไม้ป่า ว่านมหาเมฆ ขมิ้นแดง กระทือ บอนเต่า หนามคนทา สะแกเครือ หนอนตายหยาก ฯลฯ สัตว์ป่าที่พบได้แก่ ค้างคาวหน้ายักษ์สามหลัง พบเป็นจำนวนมากที่ถ้ำห้วยสลอย ค้างคาวมงกุฎเล็ก กวางป่า อีเห็นข้างลาย อ้นกลาง หนูผีหางหนูไก่อป่า นกกระทาป่าไผ่ นกคันทอง นกแซงแซวหางปลา นกหัวขวานเขียวตะโพกแดง นกปรอดหัวสีเขม่า ตู๊กแกบ้าน กิ้งก่าบินปีกสีส้ม จิ้งเหลนหลากหลาย งูเห่า งูเขียวหัวจิ้งจก อึ่งกรายลายเลอะ กบหลังตาพับ กบภูเขา กบอ่อง ผีเสื้อเชิงลายมหาเทพ ผีเสื้อหนอนอุณหวนวดคำ และผีเสื้อหัวแหลม กระบอง เป็นต้น

- ป่าสนเขา จะอยู่ในบริเวณสันเขาสูง ชนิดไม้ที่พบ เช่น สนสองใบและสนสามใบ นอกจากนี้ยังสามารถพบกล้วยไม้อีกหลายชนิดที่สวยงาม ได้แก่ รองเท้านารี เอื้องแซะ พ้ามุ่ย พวงมาลัย หางกระรอก ช้างกระ เอื้องคำ เป็นต้น

4.1.6 ลักษณะโครงสร้างสังคม

1.) โครงสร้างประชากร ลักษณะของครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวอยู่กันหนึ่งครอบครัวประมาณ 3 ถึง 5 คน จากข้อมูลการสำรวจประชากรตำบลห้วยโป่ง ปี 2549 หมู่บ้านพอนอกี มีจำนวน 80 ครอบครัว ประชากร 484 คน แยกเป็นชาย 223 คน เป็นหญิง 261 คน

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลประชากรบ้านพอนอกี

ช่วงอายุ	ชาย(คน)	หญิง(คน)	รวม	ร้อยละ
0-10	27	41	68	14.04
11-20	54	66	120	24.79
21-30	47	56	103	21.28
31-40	37	32	69	14.25
41-50	19	27	46	9.53
51-60	21	28	49	10.12
61 ขึ้นไป	18	11	29	5.99
รวม	223	261	484	100

ที่มา: จากข้อมูลการสำรวจประชากรตำบลห้วยโป่ง ปี 2549

2) การศึกษา การศึกษาของประชากร ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาเพียงแต่สามารถเขียนชื่อตัวเองได้เท่านั้น สำหรับประชากรที่ได้รับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 20 และไม่ได้รับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 80 ของประชากร ผู้ที่ได้รับการศึกษาส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับและผู้ที่มียุมากกว่า 30 ปี ส่วนใหญ่จะไม่ได้รับการศึกษา สำหรับการศึกษาของเด็ก เด็กก่อนวัยเรียนผู้ปกครองจะนำไปฝากไว้ที่ ศูนย์เด็กเล็ก เพื่อแบ่งเบาภาระการไปทำงานประจำวัน เด็กในวัยเรียนจะเข้าเรียนที่โรงเรียนสันติสุข ซึ่งมีเด็กนักเรียนรวม 4 หมู่บ้านเรียนรวมกันคือ หมู่บ้านพอนอกี หมู่บ้านห้วยหมากกลาง หมู่บ้านใหม่ห้วยหวาย หมู่บ้านขอมืออี ผู้ใหญ่ของชุมชนพอนอกีจะได้รับการศึกษาจากการฝึกอบรมของศูนย์ฝึกอบรมของหมู่บ้าน จัดตั้งโดยกรมพัฒนาชุมชน โดยมีการจัดฝึกการอบรมต่างๆ เพื่อให้ชุมชนได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

3) ความสัมพันธ์ทางสังคม

- ความสัมพันธ์ในครอบครัว โคนทั่วไปมีความสัมพันธ์เป็นครอบครัวใหญ่ ประกอบไปด้วย ปู่ย่า หรือตายาย พ่อ แม่ ลูก บางครอบครัวมีลูกเขย ลูกสะใภ้ หลาน อาศัยอยู่ด้วย มีการช่วยกันทำกิน โดยมีฝ่ายชายจะทำหน้าที่ในการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ มีการส่งสอนงานต่างๆจนกว่าคู่ของทนายท ลูกเขย ลูกสะใภ้ มีความพร้อม จึงขยับขยายไปสร้างครอบครัวใหม่ต่อไป

- ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ส่วนใหญ่จะมีความเชื่อถือผู้นำ และผู้อาวุโสกว่า มีความรักในพวกพ้องโดยเฉพาะในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เมื่อมีการขยายครอบครัวจะมีการสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้กัน มีความรักอิสระ สันโดษ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความเป็นตัวของตัวเองไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลงอะไรง่ายๆ มีความร่วมมือร่วมใจเมื่อมีงานตามจารีตประเพณี และวัฒนธรรม ที่นับถือปฏิบัติมาแต่เดิม เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวเป็นเอกลักษณ์ของเผ่า

- ความสัมพันธ์ภายในชุมชน เป็นไปในลักษณะคนเผ่าเดียวกัน ชุมชนเดียวกัน จะมีความร่วมมือกันในงานของชุมชนต่างๆ เช่นงานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานพัฒนา ฯลฯ และมีสำนักสงฆ์เป็นศูนย์รวม นอกจากนี้ยังนิยมมีการแลกเปลี่ยนแรงงาน(เอาแรงกัน) เช่น การสร้างบ้านใหม่ การเก็บเกี่ยวข้าว การสร้างสิ่งสาธารณะ (แลกเปลี่ยนแรงงานกับชุมชนอื่นๆ) จะสังเกตได้ว่าถ้าในครอบครัวใดมีงานพิธีเครือญาติหรือครอบครัวที่อยู่รอบๆจะทำหน้าที่เป็นหลักในการช่วยงาน และยังมีการเอามือเอาแรงในการทำงานกันอยู่บ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอื่นนั้นจะมีความร่วมมือไม่น้อยไปกว่าความสัมพันธ์ในชุมชนเดียวกันจึงทำให้ความสัมพันธ์ของชุมชนค่อนข้างกว้าง ผู้ที่เชื่อมความสัมพันธ์ที่สุดคือ ผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่า ผู้แก่ ในบางครั้งจะมีการไปเยี่ยมเยียนกัน ในช่วงเวลาเวลากลางคืนจะไม่มีของของติดไม้ติดมือไปฝากแต่เป็นการให้กำลังใจกันและมากกว่า

- ลักษณะโครงสร้างประชากรผู้ปลูกไผ่หก ลักษณะครอบครัวของหมู่บ้านพอนนอติ เป็นลักษณะครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วยผู้สูงอายุอาจเป็น ปู่ ย่า ตา ยาย สามี่ ภรรยา ลูก ขนาดของครอบครัวโดยเฉลี่ยประมาณ 3.06 คน ต่อครอบครัวเรือน จากการสำรวจเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบว่าประชากรของหมู่บ้านพอนนอติมีจำนวน 80ครอบครัว ในจำนวนนี้ปลูกไผ่หก จำนวน 31 ครอบครัว (95คน) และอายุของประชากรที่มีการปลูกไผ่หกอยู่ช่วงอายุระหว่าง 30 ปีขึ้นไปมีจำนวน 64 คน สามารถจำแนกช่วงอายุของประชากรได้ รายละเอียดตามตาราง 4.2

ตารางที่ 4.2 การจำแนกช่วงอายุประชากรผู้ปลูกไผ่หกจำนวน 31 ครอบครัวเรือน

ช่วงอายุ(ปี)	ชาย(คน)	หญิง(คน)	รวม
30-34	4	5	9
35-39	3	4	7
40-44	1	3	4
45-49	7	6	13
50-54	6	4	10
54-59	9	7	16
60 ขึ้นไป	3	2	5
รวม	33	31	64

ที่มา: การเก็บข้อมูลภาคสนาม, 2550

4) ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ กะเหรี่ยงเป็นพวกที่นับถือผีและวิญญาณบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าการเจ็บป่วยหรือเหตุการณ์ กะเหรี่ยงเป็นพวกที่นับถือผีและวิญญาณบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าการเจ็บป่วยหรือเหตุการณ์ ต่างๆ ไม่ว่าจะร้ายหรือดี เกิดจากการกระทำของผี จะต้องทำพิธีเช่น ไห้ว หมอผีจะเป็น ผู้ประกอบพิธีกรรม โดยใช้หมู ไก่ และสุราที่ดื่มเองเป็นเครื่องเช่น ไห้ว ปัจจุบัน มีกะเหรี่ยงจำนวน ไม่น้อยที่นับถือศาสนาพุทธ กะเหรี่ยงมีสังคมที่เรียบง่ายและสันโดษ เห็นได้จากบ้านของชาวกะเหรี่ยงจะเป็นบ้านที่มี ขนาดเล็ก สร้างด้วยไม้ไผ่ ยกพื้นสูง หลังคามุงด้วยใบตองตึงหรือหญ้าคา ในสังคมครอบครัว ฝ่ายหญิงมีความสำคัญมากกว่าฝ่ายชาย การมีเพศสัมพันธ์ หนุ่มสาวกะเหรี่ยงจะเริ่มต้นจากการเกี่ยวพาราตีในพิธีศพ โดยจะมาร้องเพลง สวดศพให้คนตายตลอดคืน และใช้โอกาสนี้ในการเลือกคู่ ซึ่งการเลือกคู่นั้นฝ่ายหญิงจะเป็นผู้บอกกับฝ่ายชายก่อน ระบบแต่งงานก็ยึดหลักหัวเดียวเมียเดียว หญิงที่ยังไม่แต่งงานจะสวมชุดขาวทรง

กระสอบ หุ้งที่แต่ง งานแล้วจะนุ่งผ้าขึ้น และใส่เสื้อครึ่งท่อนหลากสี เช่นเสื้อจากผ้าฝ้ายแขนสั้นสีแดง สีน้ำเงิน สีฟ้าและสีดำ

- ประเพณีที่สำคัญของชุมชน มีดังนี้คือ

การมัดมือ จะมีการผูกข้อมือปีละ 2 ครั้ง คือ ช่วงเดือนเมษายนผู้อาวุโสจะผูกข้อมือเพื่อทำขวัญให้สมาชิกในครอบครัวในฤดูกาลเพาะปลูก กับช่วงเดือนกรกฎาคมจะมีการผูกข้อมืออีกครั้งเพื่อให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย

การลงแขก ลักษณะของการลงแขกเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงานในชุมชนโดยไม่มีการจ้างงาน ผู้ที่เป็นเจ้าภาพจะเตรียมอาหารเครื่องดื่มไว้ดูแลเพื่อนบ้านที่มาร่วมการลงแขกเช่น เตรียมการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยวผลผลิต ให้ชุมชนมีความสามัคคีจะมีขึ้นต่อเมื่อการ

การกินข้าวใหม่ ลักษณะการกินข้าวใหม่ของชุมชนคือเมื่อลูกหลานปลูกข้าว และได้ผลผลิตแล้วจะนำผลิตทางการเกษตรมาให้ญาติผู้ใหญ่ที่ตนเองนับถือและถือเป็นการฉลองหลังการเก็บเกี่ยว

ปีใหม่ จะเป็นการฉลองหลังจากการทำกรเกษตรและให้เครือญาติพี่น้องซึ่งอยู่ต่างหมู่บ้านมาเยี่ยมพบปะกันเพื่อร่วมสังสรรค์และให้ชุมชนเกิดความสามัคคีในชุมชน

- วัฒนธรรม

ภาษา ชุมชนบ้านพอนอติ มีภาษาถิ่นของตัวเอง ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เป็นของตัวเอง คือภาษากะเหรี่ยง ผู้อาวุโสส่วนใหญ่จะพูดได้แต่ภาษากะเหรี่ยงเท่านั้นส่วนคนรุ่นหลังที่ได้รับการศึกษาและพบปะกับบุคคลข้างนอกจะสามารถพูดภาษาไทยได้และผู้ที่ได้รับการศึกษาถึงจะสามารถอ่านออก เขียน ภาษาไทยได้

การแต่งกาย ผู้ชายกะเหรี่ยงส่วนใหญ่จะสวมใส่เสื้อผ้าฝ้ายทอสีแดงและกางเกงสีดำส่วนผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานจะสวมชุดขาวทรงกระสอบ หุ้งที่แต่ง งานแล้วจะนุ่งผ้าขึ้น และใส่เสื้อครึ่งท่อนหลากสี เช่นเสื้อจากผ้าฝ้ายแขนสั้นสีแดง สีน้ำเงิน สีฟ้าและสีดำ

ศาสนา และพิธีกรรม กะเหรี่ยงเป็นพวกที่นับถือผีและวิญญาณบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าการเจ็บป่วยหรือเหตุการณ์ กะเหรี่ยงเป็นพวกที่นับถือผีและวิญญาณบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าการเจ็บป่วยหรือเหตุการณ์ ต่างๆ ไม่ว่าจะร้ายหรือดี เกิดจากการกระทำของผี จะต้องทำพิธีเช่นไหว้ หมอผีจะเป็น ผู้ประกอบพิธีกรรม โดยใช้หมู ไก่ และสุราที่ต้มเองเป็นเครื่องเซ่นไหว้ ปัจจุบัน มีกะเหรี่ยงจำนวนไม่น้อยที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ซึ่งมีบุคคลอื่นนำเข้ามาเผยแพร่

ความเชื่อเรื่องผี มีความเคารพและเชื่อว่าทุกสรรพสิ่ง มีผีเฝ้าดูแลรักษาอยู่ หากทำการลบหลู่จะก่อให้เกิดเรื่องร้ายต่างๆ แก่ตน ครอบครัวและชุมชน เช่น ผีป่า ผีต้นไม้ ผีแม่น้ำ ผีลำห้วย ผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ การผัดผีจึงเป็นข้อห้ามหรือกฎ กติกาที่สร้างขึ้นเพื่อควบคุม ดูแล

กันภายในครอบครัว ชุมชน กิจพิธีของผีมักจะเป็นผู้อาวุโสของชุมชนและจะมีผู้สืบทอดต่อกันมา ความเชื่อเรื่องผียังเป็นเรื่องที่สืบทอดกันมาจวบจนปัจจุบัน เช่นการเลี้ยงผีภูซำน้ำ การเลี้ยงผีตอน เพาะปลูก การเลี้ยงผีตอนเก็บเกี่ยว เป็นต้น แม้ว่าจะมีความเจริญและความก้าวหน้าของโลก เปลี่ยนแปลงไปมากแล้วก็ตาม ฉะนั้นการสืบทอดชุมชน ครอบครัว เพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ จะมีการเลี้ยงผีต่างๆเป็นการเคารพและบูชา ตามความเชื่อที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ นั่นเอง

4.1.7 สถาบันในชุมชนและโครงสร้างพื้นฐาน

1) สถาบันศาสนา ในชุมชนมีสถาบันศาสนาหลัก 1 แห่งคือ อาศรมพระธรรมจาริก ของศาสนาพุทธ เป็นศูนย์รวมของการกล่อมเกลา ศิลธรรม

2) การสาธารณสุข การดูแลสุขภาพเป็นการผสมผสานรูปแบบดั้งเดิมที่มีความเชื่อด้านการประกอบพิธีกรรม การเลี้ยงผี การใช้สมุนไพรจากหมอพื้นบ้าน การใช้คาถาที่ได้รับการถ่ายทอดจากรบพรุช กับการรักษาโรคตามรูปแบบการแพทย์แผนปัจจุบันของสถานีอนามัยบ้านพอนอติ ที่มีเจ้าหน้าที่อนามัยประจำอยู่ 2 คน

3) การปกครอง หมู่บ้านพอนอติ มีรูปแบบการปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ ในการปกครอง มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน 2 คนและมีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่ในการให้ คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือในการปฏิบัติงานต่างๆตามความสามารถของคณะกรรมการแต่ละบุคคล ลักษณะการปกครองภายในหมู่บ้านของกะเหรี่ยง ชนเผ่ากะเหรี่ยงมีวัฒนธรรมภาษาเป็นของตัวเองคือภาษากะเหรี่ยงซึ่งมีพื้นฐานมาจาก ในเขตประเทศทิเบต มีบุคคลสำคัญ 3 ฝ่ายคือ หัวหน้า หมู่บ้านที่ตั้งตามประเพณี หมอผี และกลุ่มผู้อาวุโส หัวหน้าหมู่บ้านเรียกว่า ฮีใจ สืบทอดสายเลือด ทางบิดา หมอผีจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและรักษาโรค ส่วนผู้อาวุโส จะเป็นผู้รักษา

4) กลุ่ม ชุมชนของบ้านพอนอติ มีการรวมกลุ่มกันทั้งเช่นกลุ่มสตรีแม่บ้านที่มีการ ทอผ้า กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเหมืองฝาย เป็นต้น

4.1.8. เศรษฐกิจชุมชน กะเหรี่ยงมีการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ในทางการเกษตรและ ระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเอง เพื่อมีไว้ในการดำรงชีพเอง มีส่วนน้อยที่ทำไปเพื่อเป็นการค้าขาย ด้วย ส่วนใหญ่ก็คือการทำนาข้าวมีทั้งการทำนาดำ การปลูกข้าวไร่ ทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน คือทำไร่ 1 ปี แล้วปล่อยให้ว่างไว้ 3 - 5 ปี เพื่อให้ดินคืนสภาพแล้วจึงหวนกลับมาทำซ้ำที่เดิมอีกเช่น ปลูก ข้าวไร่และทำนาดำแบบขึ้นบันไดตามหุบเขา พืชที่ปลูกเพิ่มจากข้าว เช่น ข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเหลือง พริก ผักสวนครัว และมีการเพาะปลูกไผ่หูกเพื่อเอาไว้ใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและเสริมรายได้ ให้กับครอบครัวในการจำหน่ายลำไผ่หูกให้กับชุมชนอื่น นอกจากนั้นยังมีการเลี้ยง สัตว์จำพวก ไก่ หมู วัว ควาย เป็นต้น

ตารางที่ 4.3 การประกอบอาชีพ

อาชีพ	รายได้ (บาท)	ร้อยละ
รับจ้าง	65,000	39.65
ค้าขาย	30,000	18.32
เกษตร	18,900	11.53
ปศุสัตว์	50,000	30.50
อื่นๆ	-	-
รวม	163,900	100

ที่มา: การเก็บข้อมูลภาคสนาม, 2550

ตารางที่ 4.4 รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน

รายได้ (บาท)	ครัวเรือน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000	53	66.25
5,001-10,000	13	16.25
10,001 ขึ้นไป	14	17.50
รวม	80	100

ที่มา: การเก็บข้อมูลภาคสนาม, 2550

4.1.9 ชุมชนกับการใช้ประโยชน์ไม้ผุ

1) การจัดการไม้ผุของชุมชน บ้านพอนอติ จะมีการจัดการเฉพาะรายบุคคล ลักษณะการจัดการเกี่ยวกับไม้ผุของหมู่บ้านพอนอติ จะเป็นลักษณะการขยายพันธุ์ไม้ผุ โดยใช้วิธีการตัดเห้งไม้ผุไปปลูกปีละ สองถึงสามเห้ง และมีการตัดสาบล่าไม้ผุเพื่อไม่ให้ล่าไม้ผุในแต่ละกอแน่นเกินไป ชุมชนมีวิธีการคือ จะจุดเอาหน่อออกและให้เหลือหน่อไว้ในกอแต่กอประมาณ 4-6 หน่อ เพื่อทดแทนล่าไม้ผุที่ตัดไปใช้ สำหรับกฎของหมู่บ้านเกี่ยวกับป่าไม้ผุนั้นไม่มี ไม้ผุ ถือเป็นสมบัติของส่วนตัว

2) การใช้ประโยชน์ไม้ผุของชุมชน ชุมชนจะมีการตัดใช้ประโยชน์จากไม้ผุพร้อมๆกับการจัดการด้วย ชุมชนจะมีวิธีในการเลือกตัดล่าไม้ผุตามความเชื่อของชุมชน คือชุมชนจะมีการตัดไม้ผุมาใช้ประโยชน์ในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี จากการสัมภาษณ์ว่า ถ้าตัดไม้ผุ

ในช่วงเดือนนี้จะไม่มียอดกิน ชุมชนใช้ประโยชน์จากไม้หก เช่น ทำรั้ว สร้างบ้าน เครื่องใช้ในครัวเรือน ทำคอกปลูสัตว์ เป็นต้น

4.2 บริบทโครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม)

4.2.1 ประวัติความเป็นมาของโครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม)

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดนติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมาร์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน มีพื้นที่ราบน้อย การคมนาคมไม่สะดวก ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อย มีอาชีพทำไร่เลื่อนลอย การเลี้ยงสัตว์ หาของป่า รับจ้างขนยาเสพติด เสบียงอาหาร และ ยุทธปัจจัยตามบริเวณแนวชายแดน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีความห่วงใยราษฎร และความมั่นคงความปลอดภัยของประเทศ จึงได้มีพระราชดำริให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการและพัฒนาอาชีพเพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา พื้นที่โครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม) ตั้งอยู่ตำบลหมอกจำแป้ อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีสภาพเป็นพื้นที่ภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณซึ่งอยู่เชื่อมต่อกับป่าดิบแล้ง อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ มีพื้นที่ประมาณ 36,000 ไร่ โดยเฉพาะไม้หกมีจำนวนมากเกือบเต็มพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด มีความสูงระดับน้ำทะเลประมาณ 1,100 เมตร เป็นโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ในการป้องกันและแก้ไขการบุกรุกทำลายป่าของราษฎร ให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ทางการเกษตร การปลูกพันธุ์ไม้เมืองหนาว การเลี้ยงปลูสัตว์ที่เหมาะสมกับพื้นที่อาศัย สามารถเลี้ยงชีพพึ่งตนเองได้มีเจ้าหน้าที่จากกองทัพภาคที่ 3 เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน และได้จัดตั้งเป็นศูนย์ไม้ศึกษาตามพระราชดำริ มีพื้นที่ศูนย์ศึกษาไม้ไม่ประมาณ 6,400 ไร่ โดยมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 (สาขาแม่สะเรียง) เป็นผู้รับผิดชอบ เป็นแหล่งความรู้การเพาะพันธุ์พืชและสัตว์นานาชนิด เช่น การเพาะเลี้ยงกุหลาบและดอกไม้เมืองหนาวนานาพันธุ์ที่เบ่งบานสวยงามบริเวณแปลงดอกไม้หน้า เรือนประทับแรม ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การเพาะเลี้ยงกล้วยไม้หายากพันธุ์พื้นเมือง เอื้องแซะ รวมถึงการเพาะเลี้ยงปลาตะเพียนที่ให้อาหารปลาฟรี ซึ่งมีอยู่ไม่กี่แห่งในประเทศไทย

เนื่องจากโครงการพระราชดำรินี้ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นโครงการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรอย่างกว้างขวาง รวมทั้งเป็นโครงการที่สนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ราษฎรมีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีการดำเนินโครงการ มุ่งเน้นการใช้พื้นที่ราษฎรได้เรียนรู้การทำเกษตรแผนใหม่ ที่ถูกต้องควบคู่กับการอนุรักษ์ดินและระบบนิเวศป่าไม้บนพื้นที่สูง

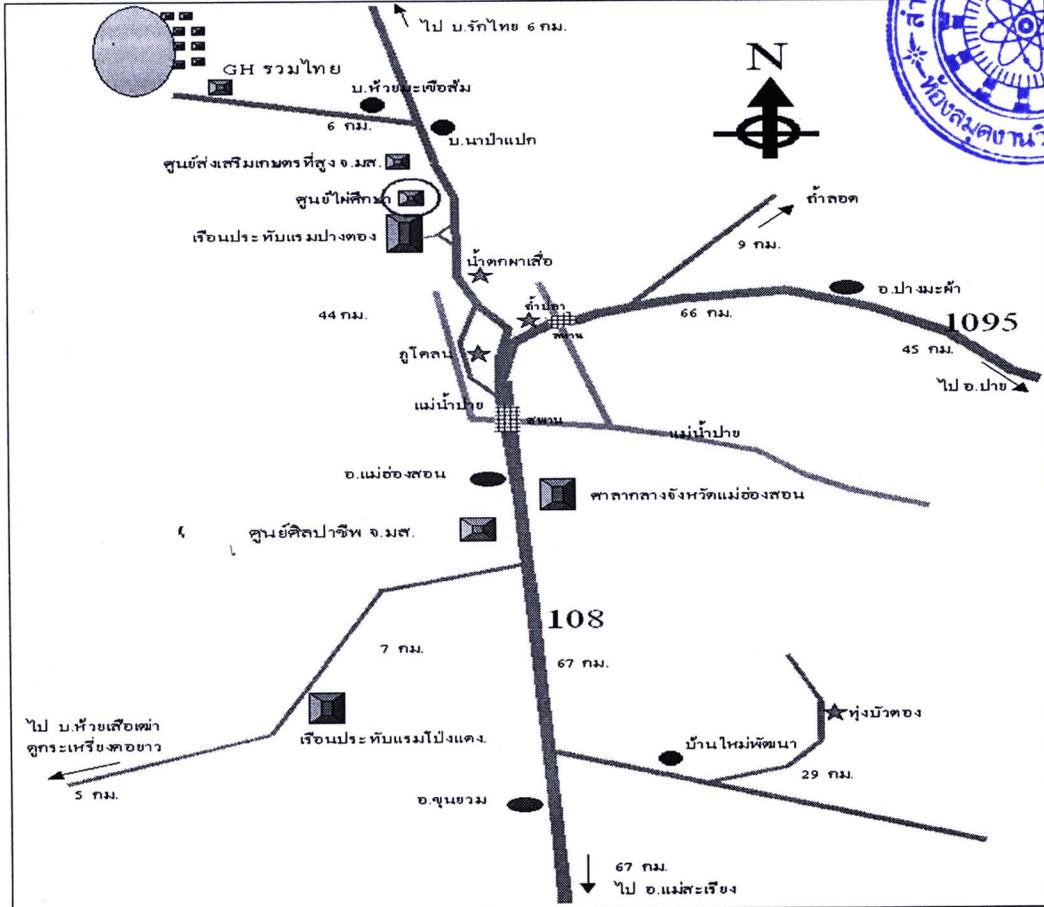
การปลูกพืชผัก ไม้ดอก และผลไม้เมืองหนาว เพื่อให้ราษฎรนำไปพัฒนาเป็นอาชีพของตนเอง ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูป่าระบบนิเวศต้นน้ำและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ในท้องถิ่น เช่น การอนุรักษ์กล้วยไม้ต่าง ๆ ราษฎรสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นแหล่งจ้างงานในพื้นที่โครงการและใกล้เคียง ส่วนที่ศูนย์ฝั่ศึกษาแม่ฮ่องสอน (Maehongson Bamboo Complex) ในโครงการตามพระราชดำริปางตอง เป็นแหล่งท่องเที่ยวและศึกษาธรรมชาติเชิงนิเวศประจำท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์เกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์และขยายพันธุ์ไม้ฝั่หลายครั้งที่เสด็จเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรความก้าวหน้าของโครงการพระราชดำริ โดยเฉพาะการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ฝั่ที่สมบูรณ์แปลงนี้ที่เหลืออยู่ให้มีการพัฒนาและเพิ่มจำนวนเพื่อจะได้ส่งเสริมให้ชุมชนรอบโครงการฯ มีอาชีพเพื่อเสริมรายได้แก่ครัวเรือน ให้ประชากรมีความเป็นอยู่ที่ดี ศูนย์ฝั่ศึกษาแม่ฮ่องสอน เป็นสถานที่ศึกษาเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ฝั่ การขยายพันธุ์ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าฝั่หลากหลายชนิด บนพื้นที่กว่า 5,400 ไร่ ประกอบด้วย ฝั่ซาง ฝั่ซางดำ ฝั่เสี้ยะ ฝั่ไร่ ฝั่ขน และฝั่หก โดยมีฝั่หกแปลงใหญ่ หรือป่าฝั่หก ซึ่งเป็นฝั่ที่มีขนาดใหญ่แตกต่างจากฝั่ทั่วไปที่ขึ้นอยู่ดั้งเดิมเป็นฝั่สายพันธุ์หลัก

ด้วยภูมิประเทศที่สวยงาม มีลำห้วยปางตองแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ในเชิงนิเวศวิทยาไหลผ่าน ทำให้มีสภาพอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสความงามจากธรรมชาติบนเส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติ เพื่อทำความรู้จักกับต้นฝั่หลากหลายสายพันธุ์ เรียกอย่างเป็นทางการว่า เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและนิเวศวิทยาฝั่ ภายในศูนย์ฝั่ศึกษาแม่ฮ่องสอน มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แก่ผู้มาเพื่อศึกษาเกี่ยวกับฝั่ และในช่วงปีต่อไป ศูนย์ฝั่ศึกษาจะมีที่พักแห่งใหม่กลางป่าฝั่ธรรมชาติไว้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและศูนย์ศึกษา รวมทั้งในอนาคตจะมีการนำฝั่แคะ ซึ่งเป็นฝั่พันธุ์เล็กที่สุดในโลกจากประเทศภูฏาน มาปลูกไว้ในที่แห่งนี้ด้วยในโครงการตามพระราชดำริปางตอง ที่ตำบลหมอกจำแป้ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2.2 ที่ตั้ง

ทิศเหนือ	บ้านรักษ์ไทย
ทิศใต้	บ้านหมอกจำแป้
ทิศตะวันออก	บ้านนาป่าแปก
ทิศตะวันตก	บ้านห้วยมะเขือส้ม

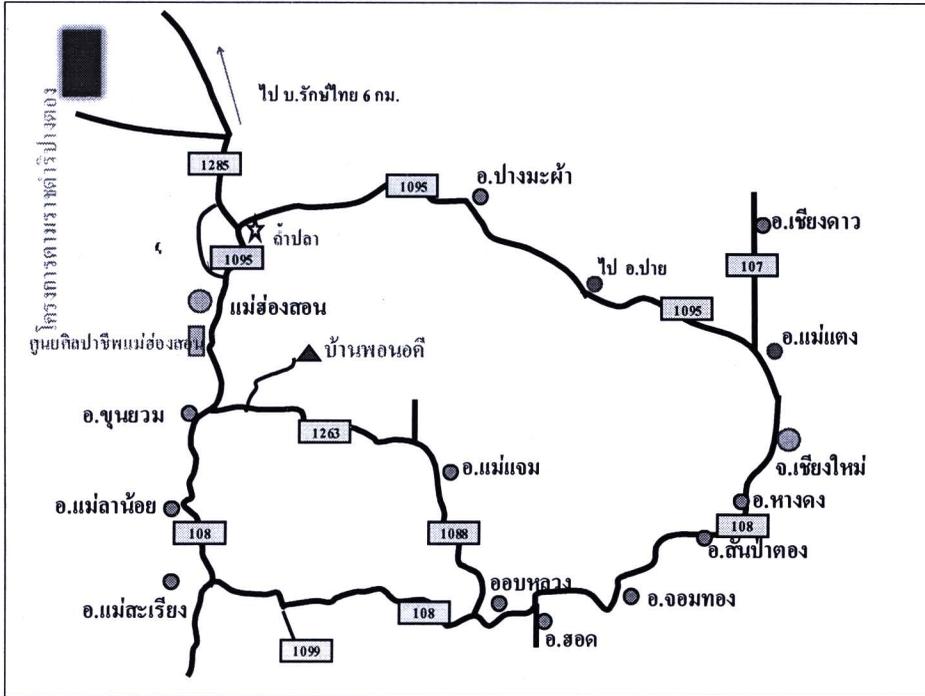

ที่มา: โครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม)

ภาพที่ 4.5 แผนที่ผังและแผนที่เส้นทางโครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม)

4.2.3 การคมนาคม โครงการตามพระราชดำริปางตอง(ห้วยมะเขือส้ม)และศูนย์ไฟ้ศึกษาแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ตำบลหมอกจำแป้ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถเดินทางจากเชียงใหม่ได้ 2 ทางโดยใช้ทางหลวงหมายเลข 108 ผ่าน อ.หางดง - อ.สันป่าตอง - อ.จองทอง - อ.ฮอด จ.เชียงใหม่และเข้าเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยผ่าน อ.แม่สะเรียง - อ.แม่ลาน้อย - อ.ขุนยวม และ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอนรวมระยะทางประมาณ 349 กิโลเมตร และเดินทางจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนไปทางทิศเหนือ ทางหลวงหมายเลข 1095 ระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายปากทางเข้าหมู่บ้านกุงไม้สัก ผ่านบ้านห้วยขาน, บ้านทบสอก, บ้านหมอกจำแป้ ตรงไปสู่โครงการตามพระราชดำริปางตอง(ห้วยมะเขือส้ม)และศูนย์ไฟ้ศึกษาแม่ฮ่องสอน รวมระยะทางประมาณ 30 กม. ใช้เวลาจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 1 ชั่วโมง และเส้นทางที่สองใช้ทางหลวงหมายเลข 107 ผ่านอ.แมริม,อ.แม่แตง แล้วเลี้ยวซ้ายไปทางหมายเลขทางหลวง 1095 ผ่าน อ.ป่าข, อ.ปางมะผ้าและกอนถึง

อ.เมือง เดี่ยวซ้ายหลักกิโลเมตรที่ 186 ไปทางบ้านหมอกจำแป๋ ตรงไปสู่โครงการตามพระราชดำริปางตอง(หัวขมะเขือส้ม)และศูนย์ไฟ่ศึกษาแม่ฮ่องสอน รวมระยะทางประมาณ 40 กม.สภาพถนนเป็นถนนลาดยางและคอนกรีตอย่างดี แต่ทางบางช่วงสูงชัน รถยนต์ทุกประเภทขึ้นได้แต่ควรมีสภาพรถดีด้วย

ที่มา: ข้อมูลจากภาคสนาม, 2550

ภาพที่ 4.6 เส้นทางคมนาคมโครงการตามพระราชดำริปางตอง (หัวขมะเขือส้ม)

4.2.4 วัตถุประสงค์และการดำเนินของโครงการ

- 1) เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่โครงการให้ดีขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม
- 2) เพื่ออนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ให้อุดมสมบูรณ์ตลอดไป
- 3) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นตามแนวชายแดน
- 4) เพื่อการอนุรักษ์และการขยายพันธุ์ไม้ป่า พันธุ์ต่างๆ

ในการศึกษาไฟ่หกครั้งนี้ ไฟ่หกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่โครงการตามพระราชดำริปางตอง(หัวขมะเขือส้ม) เป็นการตั้งศูนย์ไฟ่ศึกษา จากการที่เข้าไปทำการทดลองวางแปลงและได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่โครงการ พบว่า ขนาดนี้ทางศูนย์ไฟ่ศึกษากำลังหาข้อมูลเกี่ยวกับไฟ่หกอยู่และ

ยังไม่ได้ปฏิบัติแต่ได้วางแผนว่าทางศูนย์ไฟศึกษาจะทดลองทำเพาะเมล็ดคอนและทำการขยายพันธุ์ไผ่หก เพื่อนำไปทดแทนหรือปลูกเสริมในพื้นที่โครงการ ศูนย์ไฟศึกษาแม่ฮ่องสอน จัดตั้งขึ้นจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งได้พระราชทานเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์และขยายพันธุ์ไม้ไผ่หลายครั้งในวโรกาสที่สมเด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรความก้าวหน้าของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนภายในศูนย์ไฟฯ มีพื้นที่ 5,400 ไร่ ประกอบด้วยไผ่หลากหลายชนิด อาทิ ไผ่ซาง ไผ่ซางดำ ไผ่เหิยะ ไผ่ไร่ ไผ่ขน ไผ่ดำ โดยมีไผ่หกต้นใหญ่ที่ขึ้นอยู่ดั้งเดิมเป็นไผ่สายพันธุ์หลักนอกจากนี้ศูนย์ไฟฯ ยังมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (ชมไฟ) ที่มีการจัดแต่งพื้นที่อย่างสวยงามร่มรื่น มีลำห้วยปางตองไหลผ่านศูนย์ไฟศึกษาแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ แม่น้ำปายฝั่งซ้าย มีความสูงระดับน้ำทะเล 1,100 เมตร เป็นโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง อันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในการป้องกันและแก้ไขการบุกรุกทำลายป่าของราษฎร โดยโครงการนี้มุ่งเน้นให้ราษฎรได้เรียนรู้การทำเกษตรแผนใหม่ ที่ถูกต้องควบคู่กับการอนุรักษ์ดินและระบบนิเวศน์ป่าไม้บนพื้นที่สูง การปลูกพืชผัก ไม้ดอก และผลไม้เมืองหนาว เพื่อให้ราษฎรนำไปพัฒนาเป็นอาชีพของตนเอง ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ต้นน้ำ และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ในท้องถิ่น

4.2.5 ลักษณะทางภูมิกายภาพ

โครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม) ถือว่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและป่าไม้ที่มีค่า มีพื้นที่ประมาณ 35,000 ไร่ลักษณะเป็นเทือกเขาสูงและภูเขาสูงสลับซับซ้อน ทอดตัวยาวตามแนวทิศเหนือจดทิศใต้ ทิศตะวันออกจะเป็นภูเขาสูงชันลาดไปทางทิศตะวันตก มีภูเขาหินและหน้าผาสูงชัน ในลักษณะที่แตกต่างกันและคล้ายกันความสูงระดับน้ำทะเลประมาณ 1,100 เมตร เป็นหุบเขาแคบๆ ล้อมรอบด้วยเทือกเขาสูง มีพื้นที่ป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ประมาณ 75 % ของพื้นที่ และมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ที่มีป่าไผ่หกเป็นป่าไผ่หลัก ขึ้นมากที่สุด โดยทั่วไปจะมีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นและมีฝนตกชุกจากข้อมูลอุตุนิยมวิทยา ปี 2550 ของพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม) พบว่ามีอุณหภูมิตลอดทั้งปีเฉลี่ย 25.74 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 18.79 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 32.72 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 157.74 มิลลิเมตรต่อปี

4.2.6 ลักษณะทรัพยากรธรรมชาติ

1) ทรัพยากรดิน ลักษณะที่ตั้งของโครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม) ลักษณะและคุณสมบัติดินมีหน้าดินลึกมาก ดินบนเป็นดินร่วนหรือดินร่วนปนดินเหนียวสีน้ำตาลเข้มหรือสีน้ำตาลปนแดงเข้ม ปฏิกิริยาของดินเป็นกรดแก่ถึงเป็นกรดเล็กน้อย (pH 5.5 – 6.5)

ดินล่างเป็นดินเหนียวสีแดง ปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัดถึงกรดเล็กน้อย (pH 5.5 – 7.0) เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ดินมีการระบายน้ำดี ลักษณะดินเป็นหินอุ้มน้ำชนิดแกรนิต (Gr) ประกอบด้วย หินแกรนิต หินแกรนิต โอปอไรต์และหินแกรนิตแทรกสลับกับหินไนซ์ บริเวณลำห้วยมีหินก้อนใหญ่กระจายอยู่ทั่วไปและจากข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน (2543) สำหรับดิน โครงการฯ เป็นกลุ่มชุดดินที่ 30 หรือ กลุ่มดินคอปุย

2) **ทรัพยากรน้ำ** โครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม)มีลำห้วยหลักที่ไหลผ่านกลางโครงการฯ คือห้วยปางตองเป็นห้วยหลัก โดยมีลำห้วยย่อยไหลลงมาบรรจบหลายสายเช่น ห้วยมะเขือส้ม ห้วยท่าผา เป็นต้น รวมกันไหลลงสู่แม่น้ำปาย สภาพลำห้วยปางตองมีน้ำไหลตลอดปี มีชุมชนได้ใช้ลำห้วยปางตองเป็นทั้งการบริโภค อุปโภค รวมไปถึงการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ น้ำที่นำมาใช้เป็นการใช้ระบบประปา นำน้ำจากลำห้วยมาใช้ประโยชน์ในโครงการและมีการสร้างอ่างเก็บน้ำกักเก็บน้ำหลายอ่าง เพื่อไว้ใช้ประโยชน์และทัศนียภาพของโครงการฯ

3) **ทรัพยากรป่าไม้** โครงการตามพระราชดำริปางตอง (ห้วยมะเขือส้ม) มีสภาพพื้นที่ป่าไม้ไม่มีความแตกต่างกันกับชุมชนหมู่บ้านพอนอกีเพราะอยู่ในเทือกเขาเดียวกัน โชนป่าเดียวกันสามารถแบ่งลักษณะของทรัพยากรป่าไม้ได้ดังนี้คือ

- **ป่าดิบเขา** พบขึ้นเป็นแถบยาวไปตามแนวสันเขา หรือขึ้นปกคลุมอยู่เป็นหย่อมๆ ในระดับความสูงจากน้ำทะเล 800 เมตรขึ้นไป ชนิดของไม้ที่สำคัญได้แก่ กอแป้น กอใบเหลื่อม กอเดือย มะกอก ทะโล้ มะมุ่นดง ไก่แดง กล้วยถาญี เหมือดคนตัวผู้ ไคร้มด ฯลฯ พืชพื้นล่างได้แก่ โชนใหญ่ กูดคอย ตองกง สาบหมา ยาแก้ เอ็นอัดอย หนาดเขา บัวตอง เป็นต้น สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในป่าประเภทนี้ได้แก่ เสือดำ ชะนีมือขาว ค่างแว่นถิ่นเหนือ เม่นใหญ่ บ่าง กระรอกดิน แก้มแดง อ้นใหญ่ นกหกเล็กปากแดง นกคัตคูมรกต นกพญาปากกว้างหางยาว นกพญาไฟแม่สะเรียง กิ้งก่าเขาลึก จิ้งเหลนเรียวท้องเหลือง งูลายสาบคอแดง งูแม่ตะง่าว กระต่า อังกรายหนังปุม กบชะง่อนหินเมืองเหนือ ปาดตีนเหลือง ปาดแคะ ผีเสื้อหางดิ่งเฮเลน ผีเสื้อหางมั่งกรขาว และผีเสื้อเหลืองนามธรรมดา

- **ป่าเบญจพรรณ** พบขึ้นปกคลุมในพื้นที่ที่มีความลาดชันไม่สูงมากนักตามหุบเขาของร่องห้วย ในระดับความสูงจากน้ำทะเล 350-600 เมตร ชนิดของไม้และพืชพื้นล่างที่สำคัญได้แก่ เสลา สมอพิเภก ขมหอม มะแฟน ตะแบกเปลือกบาง มะเกลือ กระโดนสร้อย ชิงชัน เปล้าหลวง หมี่เหม็น เพกา ไม้ซางนวล ไม้บงดำ ไม้ป่า ว่านมหาเมฆ ขมิ้นแดง กระทือ บอนเต่า หนามคนทา สะแกเครือ หนอนตายหยาก ฯลฯ สัตว์ป่าที่พบได้แก่ ค้างคาวหน้ายักษ์สามเล็บ พบเป็นจำนวนมากที่ลำห้วยสลอย ค้างคาวมงกุฎเล็ก กวางป่า อีเห็นข้างลาย อ้นกลาง หนูผีหางหมู ไก่ป่า นกกระทาป่าไผ่ นกตีทอง นกแซงแซวหางปลา นกหัวขวานเขียวตะโพกแดง นกปรอดหัวสีเขม่า

ตุ๊กแกบ้าน กิ้งก่าบินปีกสีส้ม จิ้งเหลนหลากหลาย งูเห่า งูเขียวหัวจิ้งจก อึ่งกรายลายเลอะ กบหลังดา
 พับ กบกา กบอ่อง ผีเสื้อเชิงลายมหาเทพ ผีเสื้อหนอนอุณหภูมิต่ำ และผีเสื้อหัวแหลมกระบอง เป็น
 ต้น

- ป่าสนเขา จะอยู่ในบริเวณสันเขาสูง ชนิดไม้ที่พบ เช่น สนสองใบและสนสาม
 ใบ นอกจากนี้ยังสามารถพบกล้วยไม้อีกหลายชนิดที่สวยงาม ได้แก่ รองเท้านารี เอื้องแซะ ฟ้ามุ่ย
 พวงมาลัย หางกระรอก ช้างกระ เอื้องคำ เป็นต้น

- ป่าไม้ไผ่ ในโครงการฯอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยไม้ไผ่หลากชนิด มีไผ่หก
 เป็นไม้ไผ่ที่มีอยู่กระจายมากที่สุด สภาพป่าไม้ไผ่สมบูรณ์แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร
 ป่าไม้และความสมดุลทางธรรมชาติ ไม้ไผ่ในพื้นที่โครงการประกอบด้วยพันธุ์ไม้ไผ่ป่า สกุดต่างๆ
 เช่น ไผ่หางช้าง ไผ่โป ไผ่รวก ไผ่ชางชนิดต่างๆ ไผ่บง ไผ่ไล่ล่อ ไผ่เหียะ ไผ่เปาะไผ่หก ฯลฯ